

ДЕРЖАВНЕ КОСМІЧНЕ АГЕНТСТВО УКРАЇНИ

вул. Московська, 8, м. Київ, 01010; тел. (044) 281 6200, факс. (044) 281 6209; E-mail: yd@nka.gov.ua

№ _____
На № 1.2017 _____ 5850/09-К4/17

Державна регуляторна служба України

Щодо погодження законопроекту

Державне космічне агентство України відповідно до Регламенту Кабінету Міністрів України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 18.07.2007 № 950, надає на опрацювання та погодження проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності».

Просимо опрацювати та погодити законопроект протягом 10 робочих днів.

Додатки:

1. Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» на 1 арк.
2. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» на 19 арк.

Голова

П.Г. Дегтяренко

Колобков
2816260

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про внесення змін до Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності»

Верховна Рада України постановляє:

I. Частину першу статті 7 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» (Відомості Верховної Ради України, 2015 р., № 23, ст. 158) доповнити пунктом 34 такого змісту:

«34) розроблення, випробування, виробництво, експлуатація ракет-носіїв, космічних апаратів та їх складових частин, наземного комплексу управління космічними апаратами та його складових частин.»

II. Прикінцеві та перехідні положення

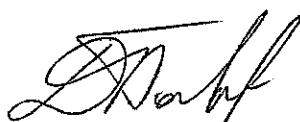
1. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування.

2. Кабінету Міністрів України у місячний строк з дня набрання чинності цим Законом:

привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;

забезпечити приведення міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів у відповідність із цим Законом.

Голова
Верховної Ради України

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до проекту Закону України Про внесення змін до Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності»

1. Обґрунтування необхідності прийняття акта

Космічна діяльність є однією з найбільш наукоємних та високотехнологічних галузей, в результаті функціонування якої розробляється, створюється, випробовується та експлуатується унікальна ракетно-космічна техніка. Дана галузь тісно пов'язана із забезпеченням обороноздатності та зовнішньоекономічних інтересів держави та суспільства.

Космічна діяльність є високо ризиковою, що потребує здійснення державного нагляду (контролю) і відповідає пріоритетним напрямам державної політики щодо запровадження саме ризикоорієнтованої системи державного контролю.

Космічний статус накладає на державу низку зобов'язань перед світовим співтовариством, що прямо передбачено міжнародним космічним правом, в якому міститься пряма вимога щодо встановлення дозвільно-ліцензійної системи провадження космічної діяльності. Розгорнута інформація наведена у науковій записці «Щодо оптимізації дозвільного порядку здійснення космічної діяльності» Інституту держави і права НАНУ ім. В. М. Корецького (додається).

Саме тому статтею 10 Закону України «Про космічну діяльність» встановлена норма, що будь-які суб'єкти космічної діяльності, які здійснюють або мають наміри здійснювати цю діяльність в Україні або під юрисдикцією України поза її межами, повинні одержати в центральному органі виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері космічної діяльності ліцензію на право здійснення цієї діяльності.

Перелік видів космічної діяльності, що підлягають ліцензуванню, визначається законом. Ліцензії на провадження такої видаються в порядку, встановленому законодавством.

2. Мета і шляхи її досягнення

Проект акту розроблено ДКА з метою приведення Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» у відповідність до вимог національного та міжнародного законодавства у сфері космічної діяльності.

Зазначена мета досягається шляхом доповнення частини першої статті 7 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» доповнити пунктом 34 такого змісту:

«34) розроблення, випробування, виробництво, експлуатація ракет-носіїв, космічних апаратів та їх складових частин, наземного комплексу управління космічними апаратами та його складових частин.».

3. Правові аспекти

У відповідній сфері суспільних відносин діють:

Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності»;

Закону України «Про космічну діяльність»

За предметом правового регулювання проект акту не належить до пріоритетних сфер адаптації національного законодавства України до

законодавства Європейського Союзу, а також до сфери, правові відносини в якій регулюються Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод відповідно до практики Європейського суду з прав людини.

4. Фінансово-економічне обґрунтування

Реалізація проекту акту не потребує додаткового залучення бюджетних коштів.

5. Позиція заінтересованих органів

Проект акту потребує погодження з Мінекономрозвитку, Мінфіном та Державною регуляторною службою.

6. Регіональний аспект

Проект акту не стосується питань розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

6¹. Запобігання дискримінації

Проект акту не містить норм, що мають ознаки дискримінації.

7. Запобігання корупції

Проект акту не містить правил і процедур, які можуть становити ризики вчинення корупційних правопорушень.

8. Громадське обговорення

Проект акту не потребує проведення консультацій з громадськістю.

9. Позиція соціальних партнерів

Проект акту не потребує погодження з уповноваженим представником від всеукраїнських профспілок, їх об'єднань та всеукраїнським об'єднанням організацій роботодавців.

10. Оцінка регуляторного впливу

Проект акту відповідає принципам державної регуляторної політики.

10¹. Вплив реалізації акта на ринок праці

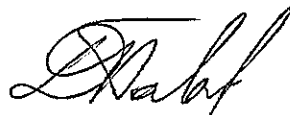
Реалізації проекту акту позитивно вплине на ринок праці.

11. Прогноз результатів

Прийняття проекту акту дозволить встановити державний контроль у сфері космічної діяльності.

Додаток: наукова записка «Щодо оптимізації дозвільного порядку здійснення космічної діяльності» Інституту держави і права НАНУ ім. В. М. Корецького на 17 арк.

Голова ДКА

П.Г. Дегтяренко

«___» _____ 2017 р.

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ім. В. М. Корецького

**ЩОДО ОПТИМІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЬНОГО
ПОРЯДКУ ЗДІЙСНЕННЯ КОСМІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

Наукова записка

Київ - 2016

Зміст

Назва розділу	сторінки
Вступ	3
Особливі умови ведення бізнесу в космічній сфері	4
Ретроспективний аналіз правового режиму здійснення космічної діяльності в Україні	5
Роль держави в підвищенні економічних та екологічних чинників космічної діяльності	6
Міжнародні зобов'язання України щодо здійснення юрисдикції та нагляду в галузі космічної діяльності	9
Ліцензування космічної діяльності за зарубіжним законодавством	12
Висновки	14

Вступ

В останні роки в Україні набирає оберти процес дерегуляції господарської діяльності, основною метою якої є спрощення регуляторної бази через зменшення кількості документів дозвільного характеру, дозвільно-погоджувальних процедур, переліку видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню; забезпечення істотного поліпшення умов ведення бізнесу в Україні; відмова від системи тотального обтяжливого контролю за всіма суб'єктами господарської діяльності тощо. Ці конче потрібні суспільству зміни, однак, не мають перетворюватись на чергову кампанію. Дуже важливо, щоб відповідний процес був вдумливим і виваженим, враховував би особливості кожної сфери діяльності, до якої він застосовується. Реалізації цих керівних настанов має в першу чергу сприяти законодавство України, зокрема, Закон України від 02.03.2015 «Про ліцензування видів господарської діяльності»¹, що набрав чинності 28.06.2015, замінивши Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 01.06.2000. Відповідно до цього Закону, а також прийнятої згідно з ним Постанови Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2015 р. № 609 «Про затвердження переліку органів ліцензування та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України»² Державне космічне агентство України - центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері космічної діяльності, втратило повноваження з ліцензування всіх видів космічної діяльності, а саме з: *розроблення, випробування, виробництва, експлуатації ракет-носіїв, космічних апаратів та їх складових частин, наземного комплексу управління космічними апаратами та його складовими частинами.*

¹ Відомості Верховної Ради України. – 2015. - № 23. – Ст. 158 (з наступними змінами).

² Постановою затверджено Перелік органів ліцензування та визнано такими, що втратили чинність 80 постанов Кабінету міністрів України з відповідних питань. – Див.:Офіційний вісник України від 04. 09. 2015. – 2015. - № 68. – Ст. 2232.

Вважаємо таке законодавче рішення необґрунтованим і таким, що не відповідає державним інтересам, міжнародним зобов'язанням України, зарубіжній, в тому числі європейській, практиці, зрештою - специфіці космічної галузі. І ось чому.

Особливі умови ведення бізнесу в космічній сфері

Ведення бізнесу в кожній сфері господарювання, крім загальних умов, передбачених законодавством України, має підкорятись і специфічним вимогам, пов'язаним з особливостями предметної сфери. Космічній галузі, зокрема, властивості:

1) *високотехнологічність, наукоємність, інноваційність*: космічною промисловістю створюються унікальні об'єкти, які за своїми експлуатаційними характеристиками не мають аналогів у світі або відповідають кращому світовому рівню аналогової техніки;

2) *ключова роль держави у забезпеченні космічної діяльності та відповідальності за її наслідки*: держава в особі своїх органів виконує організаційно-фінансові функції та виступає як єдиний суб'єкт, що здійснює виробництво та експлуатацію ракет-носіїв, у тому числі з їх космічними запусками із будь-якою метою;

3) *висока ризикованість* завдання шкоди життю та здоров'ю людей, довкіллю та цінному космічному устаткуванню. А пріоритетним напрямом впровадження політики дерегуляції серед іншого визначено запровадження саме ризикоорієнтованої системи державного контролю. Принцип першочергового державного захисту життя і здоров'я людини, навколишнього природного середовища, захисту обмежених ресурсів та забезпечення безпеки держави шляхом ліцензування закріплений у п. 4 ч. 1 ст. 3 Закону України "Про ліцензування видів господарської діяльності";

4) *мета космічної діяльності спрямована на забезпечення інтересів*

держави у сфері національної безпеки та оборони, а також суспільства (телекомунікації, супутникова навігація, метеорологія, управління природними ресурсами, попередження техногенних та природних катастроф тощо).

Специфіка кожної сфери господарювання стимулює державу до встановлення відповідного правового режиму, який втілюється в регулюючих, в разі потреби – у дозвільних, механізмах.

Доктриною адміністративного права розроблено певні критерії, відповідність яким вимагає ліцензування господарської діяльності з боку держави. Це, зокрема: її соціально-економічна роль та широке коло контингенту обслуговування; забезпечення економічної безпеки держави; підтримка інтелектуального потенціалу; наявність державного інтересу; необхідність спеціальних знань; небезпека завдання шкоди життю та здоров'ю, навколишньому природному середовищу та деякі інші. Більшість із цих критеріїв знайшли своє відображення і в законодавстві.

Космічна галузь за своєю правовою природою відповідає всім вищезначеним науковим критеріям, що ставить її в ряд видів діяльності, які мають підлягати дозвільно-ліцензійному порядку господарювання.

Ретроспективний аналіз правового режиму здійснення космічної діяльності в Україні

Вважаємо, що правовий режим організації та здійснення космічної діяльності, який існував до 2015 р.³, в основному відповідав критеріям дерегуляції, передбаченим сучасними директивними державними документами з означених питань⁴.

³ Цей режим був передбачений абз. 7 частини першої ст. 5 Закону України «Про космічну діяльність», п. 18 частини 3 ст. 9 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» (втратив чинність), постановою Кабінету Міністрів України від 14.11.2000 № 1698 «Про затвердження переліку органів ліцензування» (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 27.07.2011 № 798, нині втратив чинність).

⁴ Закон про ліцензування видів господарської діяльності від 02.03.2015 (ст.4) – Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 23. – Ст. 158; *Розпорядження* Кабінету Міністрів України від 18.03.2015 № 357-р «Про затвердження плану заходів щодо дерегуляції господарської діяльності». – Урядовий кур'єр від 24.04.2015 № 75; *Розпорядження* Кабінету Міністрів України від 18.03.2015

По-перше, попередній і поточний державний нагляд і контроль здійснювався єдиним суб'єктом – Державним космічним агентством України (ДКА України), повноваження якого не дублювалось жодним іншим державним органом.

По-друге, дозвільно-ліцензійна діяльність здійснювалася під наглядом Держпідприємництва, зокрема, відповідно до ризикоорієнтованої системи державного контролю.

По-третє, ліцензування відповідало принципам державної регуляторної політики, визначеним ст. 4 Закону України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності"⁵, а саме: доцільності, адекватності, ефективності, збалансованості, передбачуваності та прозорості.

З цього випливає, що дозвільно-ліцензійний порядок космічної діяльності обумовлений її характером та не становить для відповідної діяльності жодних обтяжень.

Роль держави в підвищенні економічних та екологічних чинників космічної діяльності

Відповідно до п. 6 Стратегії сталого розвитку "Україна-2020", схваленої Указом Президента України від 12.01.2015 № 5/2015⁶, цілями дерегуляції є створення сприятливого середовища для ведення бізнесу, залучення інвестицій, спрощення міжнародної торгівлі та підвищення ефективності ринку праці. При цьому, серед індикаторів реалізації Стратегії вказано досягнення Україною місця серед перших 30 позицій у рейтингу Світового банку «Doing Business».

№ 357-р «Про затвердження плану заходів щодо дерегуляції господарської діяльності». – Урядовий кур'єр від 24.04. 2015 № 75 та інші.

⁵ Відомості Верховної Ради України. – 2004. - № 9. – Ст. 79 (з наступними змінами).

⁶ Офіційний вісник Президента України від 20. 01. 2015. - № 2. – Стор. 14. – Ст. 154.

Слід зазначити, що у сфері космічної діяльності вказані економічні цілі значною мірою забезпечувалися саме функціонуванням інституту ліцензування:

1) ліцензійні умови містили вимоги щодо кваліфікації та виробничих потужностей суб'єкта господарювання, виконання ним комплексу правил космічної діяльності, а тому сприяло підвищенню стандарту забезпечення виконання контрактів, який є одним із показників рейтингу Doing Business;

2) наявність ліцензії була підставою для отримання *податкових пільг*, що також поліпшувало інвестиційний клімат та підвищувало рейтинг Doing Business за відповідним показником;

3) державне визнання *стимулювало кредитування ризикованої космічної діяльності*, що також підвищувало рейтинг України за рахунок космічної сфери господарювання за цим показником;

4) серед *підстав анулювання ліцензії знаходилося встановлення факту використання праці без оформлення трудових відносин з працівниками*, що свідчить про підвищення в даній локальній сфері господарської діяльності критерію якості ринку праці в країні, що також відповідає критеріям оцінки економічних показників України в рейтингу Doing Business.

5) законодавством України традиційно був запроваджений обмежений за суб'єктним складом допуск до окремих видів космічної діяльності. Так, відповідно до ст. 4 Закону України «Про підприємництво»⁷, виробництво та експлуатація ракет-носіїв могли здійснюватися лише державними підприємствами та організаціями. При цьому недержавні юридичні особи могли бути залучені до вказаної діяльності як співвиконавці державних контрактів за рекомендацією державних підприємств, але лише після отримання ліцензій. Інакше: *ліцензування, з одного боку, відкривало шлях приватним інвестиціям до найприбутковіших видів космічної діяльності; по-друге, забезпечувало якість та відповідальний характер такої діяльності.*

⁷ Закон втратив чинність на підставі Закону України N 191-VIII від 12.02.2015 N 191-VIII. – Відомості Верховної Ради України – 2015. – № 21. – Ст.133

Скасування інституту ліцензування призвело до того, що на недержавних юридичних осіб можуть тепер покладатися лише роботи щодо розроблення та випробування космічної техніки. Причому якість виконання таких робіт не гарантується з боку держави жодними контрольними-наглядовими заходами.

Конкурентноздатність на ринку космічних послуг досягається виконанням не тільки суто техніко-економічних, але й низки екологічних вимог. Відповідність екологічним критеріям на різних етапах запланованої космічної діяльності (проектування, розроблення, виробництва, експлуатації космічних апаратів, роботи наземного космічного комплексу тощо) була предметом державного нагляду, в першу чергу - на стадії ліцензування суб'єктів космічної діяльності. Крім того, сьогодні екологічні чинники космічної діяльності виходять на перший план у зв'язку із зростанням міжнародного занепокоєння проблемою техногенного засмічення космічного простору, що створює небезпеку космічному руху, в т.ч. пілотованій космонавтиці⁸. Забезпечення відповідності екологічним вимогам, зокрема, вимогам мінімізації космічного сміття, потребує значних капіталовкладень. А за умов відсутності контролю, чинники скорочення собівартості продукції стануть для недобросовісних підприємців потужними стимулами для нехтування вказаними вимогами. Це своєю чергою неодмінно призведе до зниження економічної та екологічної конкурентоздатності вітчизняних ракетних систем, вразливих з т.з. техногенного засмічення навколоземного космічного простору.

⁸ Див., зокрема, Керівні принципи щодо попередження утворення космічного сміття, прийняті Міжнародним координаційним комітетом з космічного сміття. - *Inter-Agency Space Debris Coordination Committee Space Debris Mitigation Guidelines*. - IADC 02-01 Revision 1. - September 2007. // [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.iadc-online.org/index.cgi?item=docs_pub; *United Nations Office for Outer Space Affairs. Space Debris Mitigation Guidelines of the Committee for the Peaceful Use of Outer Space*. - UN. - Vienna. - 2010. - 10 p.; стандарти Міжнародної організації з питань стандартизації: ISO 24113:2011 «Космічні системи. Вимоги з мінімізації космічного сміття». - *ISO 24113-2011.Space systems -- Space debris mitigation requirements*. // [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.iso.org/iso/catalogue_detail?csnumber=57239; ISO/PRF TR 18146 «Космічні системи. Проектування та операційне керівництво для космічних апаратів, які функціонують в середовищі космічного сміття», ISO / TR 16158:2013 «Космічні системи - уникнення зіткнень з орбітальними об'єктами», ISO 16126:2014 "Системи космічні. Оцінка життєвості конструкції не пілотованого космічного апарату щодо космічного сміття та метеоритних тіл для забезпечення успішного відділення після польоту" та деякі інші.

Таким чином, існує пряма залежність між створенням сприятливого середовища для ведення бізнесу, залученням інвестицій, підвищенням світової конкурентоспроможності, спрощенням міжнародної торгівлі у космічній галузі господарювання та ліцензуванням космічної діяльності. Вважаємо, що скасування останнього призведе до наслідків, протилежних передбачуваним.

Міжнародні зобов'язання України щодо здійснення юрисдикції та нагляду в галузі космічної діяльності

У світі на сьогодні кілька десятків держав вважаються космічними, тобто такими, які в тій чи іншій якості залучені до виконання міжнародних чи національних космічних проектів і програм. При цьому, приблизно десять із них володіють повним технологічним циклом ракетно-космічної діяльності: від наукових досліджень, дослідно-конструкторських розробок, виробництва, випробування, експлуатації ракетно-космічної техніки аж до утилізації її решток, насамперед, ракетного палива. В цю десятку потрапляє й Україна, яка має доволі розвинений і потужний космічний сегмент з наземною та космічною інфраструктурою. Наявність самостійної космічної індустрії – це престиж і міжнародне визнання нашої держави, оскільки одним із критеріїв, що визначають місце в світовому космічному рейтингу, є саме можливість самостійного здійснення відповідної діяльності. Водночас такий статус накладає на державу й чимало зобов'язань перед світовим співтовариством, що прямо передбачено міжнародним космічним правом.

Так, відповідно до ст. VI Договору ООН про принципи діяльності держав з дослідження та використання космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла (далі – Договір про космос), міжнародна відповідальність за всю національну діяльність у космічному просторі покладається на державу, на території або під юрисдикцією якої така діяльність здійснюється. При цьому, не має значення, ким безпосередньо

провадиться така діяльність: урядовими органами чи неурядовими юридичними особами. В Договорі прямо зазначено, що діяльність неурядових юридичних осіб у космічному просторі має провадитись з дозволу і під постійним спостереженням відповідної держави-учасниці Договору. А Конвенцією про міжнародну відповідальність за шкоду, завдану космічними об'єктами, передбачено, що *сама держава несе абсолютну відповідальність (тобто відповідальність, що не залежить від вини) за шкоду, заподіяну її космічним об'єктом на поверхні Землі або повітряному судну в польоті (ст. II Конвенції).*

На виконання вказаних загальнообов'язкових норм, міжнародною спільнотою розроблено ряд рекомендаційних положень, слідування яким зміцнює авторитет країни в міжнародних космічних відносинах. До таких, зокрема, належать затверджені резолюцією ГА ООН 68/74 від 11.12.2013 «Рекомендації щодо національного законодавства, яке стосується дослідження і використання космічного простору в мирних цілях»⁹. Відповідно до п. 2 резолюції, державам необхідно видавати дозволи та забезпечувати нагляд за космічною діяльністю, що проводиться як на їх територіях, так і за їх межами, але під юрисдикцією, їх громадянами чи установами, якщо тільки юрисдикцію щодо такої діяльності не здійснює інша держава. Космічна діяльність повинна проводитись із дозволу компетентного національного органу. Такий орган, а також умови видачі, зміни, призупинення дії, відкликання дозволів *повинні бути чітко визначені в межах національного законодавства.* В державах може діяти особливий порядок видачі ліцензій і дозволів на здійснення різних видів космічної діяльності. Однак *умови видачі дозвільних документів повинні відповідати міжнародним зобов'язанням за договорами ООН та іншим відповідним законодавствам і можуть відображати інтереси національної безпеки і зовнішньої політики держав.* Умови видачі повинні сприяти підтвердженню

⁹ A/Res/68/74/ - Генеральная Ассамблея ООН. Резолюции 68-й сессии (2013-2014). – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.un.org/ru/ga/68/docs/68res1.shtml>.

того, що космічна діяльність здійснюється безпечним чином і з обмеженням ризиків для людей, навколишнього середовища і майна, не створювати перешкод для проведення іншої діяльності в космосі.

Ліцензійні процедури повинні забезпечувати постійний нагляд і контроль за дозволеною космічною діяльністю на основі застосування системи інспекцій на місці чи встановлення більш загальної вимоги про надання звітності. Механізм забезпечення дотримання вимог може включати застосування адміністративних заходів, таких як призупинення дій чи відкликання дозволу або штрафні заходи.

Пряма вказівка на положення даної резолюції міститься в принципі 1 проекту Керівних принципів забезпечення довгострокової сталості космічної діяльності, що нині розробляється піз егідою Комітету ООН з космосу. Принцип вказує на необхідність прийняття, перегляду чи зміни нормативно-правових меж для забезпечення ефективного застосування загальноприйнятих норм та стандартів, практик для безпечного ведення космічної діяльності. Поряд з орієнтацією на створення сприятливих умов для суб'єктів космічної діяльності, ООН рекомендує враховувати міжнародну відповідальність держав за діяльність вказаних суб'єктів, ключову роль в якому відіграють ефективні національні механізми ліцензування.

Положення щодо виключної відповідальності держави за санкціонування всієї космічної діяльності та здійснення поточного контролю за нею передбачене також в Доповіді групи урядових експертів щодо заходів транспарентності і зміцнення довіри в космосі, представлений 29.07.2013 на 68 сесії ГА ООН, а також в ряді інших міжнародних документів.

Таким чином, ліцензування космічної діяльності є не лише доцільним, а й необхідним правовим інститутом забезпечення виконання міжнародних зобов'язань України, нехтування яким може призвести до визнання невідповідності законодавства України нормам міжнародного

права¹⁰.

Ліцензування космічної діяльності за зарубіжним законодавством

За даними Управління ООН з питань космосу, з 191 держави-члена ООН – 43 мають на навколоземній орбіті космічні апарати, причому в 38-ми з них створені спеціалізовані органи управління космічною діяльністю, однією з основних функцій яких є ліцензування.

Космічна діяльність у межах ЄС значною мірою здійснюється Європейським космічним агентством (ЄКА). Механізми ліцензування космічної діяльності, встановлені ЄКА, стосуються переважно сфери захисту інтелектуальної власності. Ліцензування ж як діяльність щодо видачі суб'єктам космічної діяльності дозвільних документів, визначається національними законодавствами держав-членів ЄС, які входять до складу ЄКА.

Відповідно до ст. 2 *Закону про космічні операції Французької Республіки* (French Space Operation Act) від 22.05.2008, будь-які оператори незалежно від національності, а також фізичні особи чи організації, чий штаб-квартири знаходяться у Франції, незалежно від того, чи є вони операторами, метою яких є запуск космічних об'єктів з території чи устаткування Франції або під її юрисдикцією, повинні отримати ліцензії. Ліцензії видаються міністерством, до відання якого належить космічна діяльність, після оцінки відповідності моральним, фінансовим та професійним вимогам. Окрема ліцензія може видаватися даним міністерством після перевірки дотримання технічних вимог Національним центром космічних досліджень (CNES). Якщо суб'єкт, який отримав ліцензію, завдасть шкоди під час своєї космічної діяльності, відповідно до ст. 14 вказаного закону, уряд Франції відшкодовує лише ті збитки, які перевищують 60 млн. євро.

¹⁰ Див. з цих питань також: Н.Р. Малишева. Чи варто «дерегулювати» сферу космічної діяльності? – Публічне право. – 2016. - № 1. – С. 90-95.

Ліцензування космічної діяльності було запроваджено і *Федеральним законом Австрії щодо ліцензування космічної діяльності та встановлення національного реєстру* (Austrian Federal Law on the Authorisation of Space Activities and the Establishment of a National Registry) від 11.10.2011. Згідно із параграфами 3, 4 цього закону, ліцензія на здійснення космічної діяльності видається міністром транспорту, інновацій і технологій за умов: 1) володіння оператором достатніми можливостями та досвідом; 2) безпечності космічної діяльності для людей, їх майна, громадського порядку, суспільного здоров'я; 3) відповідності космічної діяльності національній безпеці, зобов'язанням Австрії за міжнародним правом та австрійським інтересам зовнішньої політики; 4) спроможності космічних операцій до убезпечення космічного простору та небесних тіл від засмічення та несприятливих змін; 5) відповідності діяльності вимогам Міжнародного союзу електрозв'язку щодо орбітальних позицій та привласнення частот; 6) обов'язкового страхування космічної діяльності, щодо якої проводиться процедура ліцензування.

Ліцензування космічної діяльності передбачено ч. 1 ст. 3 *Закону Сполученого Королівства Великої Британії та Ірландії "Про космічний простір"* від 18.07.1986, а саме: "будь-яка особа, котра знаходиться під юрисдикцією Великобританії та здійснює запуск і забезпечення запуску космічного об'єкту, управління космічним об'єктом, будь-яку діяльність в космічному просторі, незалежно від того проводиться вона на території країни чи поза нею, не може займатися цією діяльністю без уповноваження її ліцензією, яка видається міністром".

Виключність ліцензування всієї космічної діяльності для всіх її суб'єктів передбачено *Законом та Декретом Швеції "Про космічну діяльність"* (1982:963) (*Act on space activities*), (1982:1096) (*Decree on space activities*). Всі ліцензії видаються урядом після детальної перевірки заявки Національною радою з космічної діяльності та консультацій з адміністрацією у справах телекомунікацій. Відповідна рада здійснює контроль за

дотриманням ліцензійних умов.

Існує практика видачі ліцензій відповідно до призначення космічного устаткування та реалізованих ним місій. Прикладом такої є положення ст. 3 ч. 2 *Закону Федеративної Республіки Німеччини щодо забезпечення супутникових даних (Satellite Data Security Act — SatDSiG)* від 23.11.2007, згідно з яким для проведення високошвидкісного дистанційного зондування Землі необхідно отримати ліцензію.

Показовою в цьому контексті є також практика США щодо ліцензування. Диверсифікація космічної продукції в цій країні зумовила розподілення ліцензійних повноважень між трьома інституціями: Федеральна комунікаційна комісія (Federal Communications Commission - FCC) видає ліцензії та контролює експлуатацію телекомунікаційних супутників відповідно до Комунікаційного акту 1934 року; Управління комерційних космічних перевезень (Office of Commercial Space Transportation - OCST) ліцензує комерційні запуски відповідно до Акту щодо комерційних запусків від 1984 року; Національна океанічна та атмосферна адміністрація (National Oceanic and Atmospheric Administration - NOAA) ліцензує комерційні системи дистанційного зондування на підставі Акту про комерціалізацію дистанційного зондування Землі від 1984 року.

Таким чином, всі космічні держави використовують інститут ліцензування для виконання своїх міжнародних зобов'язань, забезпечення якості та конкурентоздатності власної космічної продукції, а також зменшення тягара відповідальності за шкоду, яка, відповідно до норм міжнародного космічного права, може бути на них покладена, навіть якщо вона спричинена неурядовими суб'єктами космічної діяльності, що діють під їх юрисдикцією.

Висновки

1. Деретуляція господарської діяльності є конче потрібним і назрілим

напрямом реформ в умовах сучасних українських реалій. Вона здатна полегшити «ярмо» безпідставних дозвільно-контрольних процедур для бізнесу з боку різного роду державних інстанцій, покликана усунути паралелізм та дублювання функцій останніх, створити умови для вільного розвитку підприємництва, відповідно до європейських вимог.

Водночас, як і всяке важливе починання, відповідний процес не повинен перетворитися на кампанію, яка без науково-аналітичного підґрунтя «змітає все на своєму шляху». В ході реалізації державного курсу на дерегуляцію важливо брати до уваги особливості сфер регулювання, суспільну та правову доцільність тих чи інших державно-правових перетворень, а також міжнародні зобов'язання України у відповідній сфері.

2. Космічна діяльність є одним із найбільш наукомістких та високотехнологічних галузей, в результаті функціонування якої розробляється, створюється, випробовується та експлуатується унікальна техніка, використовуються кращі з наявних у світі технологій. Ця галузь тісно пов'язана із забезпеченням обороноздатності та зовнішньоекономічних інтересів держави та суспільства. Водночас космічна діяльність є високо ризиковою і за всіма показниками підпадає під критерії сфер господарської діяльності, що повинні підлягати ліцензуванню.

3. Ліцензування є важливим інструментом підвищення економічної та екологічної ефективності космічної діяльності. Наявність відповідного інституту сприяє підвищенню конкурентоспроможності ракетно-космічної продукції.

4. Дозвільно-ліцензійний характер космічної діяльності є прямою вимогою міжнародного космічного права, виконання якої є зобов'язанням України. Це пов'язане з міжнародною відповідальністю держави за всю космічну діяльність, що здійснюється будь-якими її суб'єктами. А відповідальність передбачає наявність важелів нагляду і контролю, чільне

місце серед яких належить ліцензуванню.

5. Практично всі космічні держави, навіть ті, які не мають під своєю юрисдикцією повного циклу космічної діяльності, пішли шляхом створення спеціальних органів управління галуззю, до повноважень яких в першу чергу віднесено надання дозволів чи ліцензій на здійснення певних видів відповідної діяльності.

6. Політика дерегуляції підприємницької діяльності впроваджується в Україні під гаслом *наближення до європейських норм і принципів, запровадження в країні європейської бізнес-моделі*. А в усіх країнах ЄС держава тримає космічну діяльність під своїм постійним наглядом, в першу чергу через механізми ліцензування.

Вважаємо, таким чином, що процес дерегуляції господарської діяльності може стосуватися космічної галузі лише в частині поліпшення процедур ліцензування, більш послідовного впровадження сучасних принципів державної політики у відповідній сфері, але ні в якому разі не мати своїм результатом скасування самого дозвільно-ліцензійного порядку відповідної діяльності, оскільки це прямо суперечить міжнародному праву, іде врозрід із світовою, в тому числі європейською, практикою, шкодить економічним і екологічним інтересам держави, не враховує специфіку космічної діяльності та її суб'єктний склад.

В зв'язку з викладеним вище, вважаємо за необхідне внесення змін до законодавства, а саме:

1) у Законі України від 02.03.2015 «Про ліцензування видів господарської діяльності»: до частини першої статті 7 додати пункт 31 у такій редакції: «31) розроблення, випробування, виробництва, експлуатації ракет-носіїв, космічних апаратів та їх складових частин,

2) до Переліку органів ліцензування, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2015 р. № 609 (Офіційний вісник України, 2015 р. № 68. – Ст. 2232) зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 829 від 07.10.2015, № 1191 від 30.12.2015, № 360 від 08.06.2016:

після пункту 26 внести новий пункт 27 такого змісту:

«27. ДКА України розроблення, випробування, виробництво, експлуатація ракет-носіїв, космічних апаратів та їх складових частин, наземного комплексу управління космічними апаратами та його складовими частинами».

Наукова записка підготовлена у відділі проблем аграрного, земельного, екологічного та космічного права Інституту держави і права ім. В. М. Корецького Національної академії наук України

Завідувач відділу

доктор юрид. наук, професор,

академік НАПрН України

Н.Р. Малишева

